

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23

Fylke: Oppland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Snertingdal

Emne: Bordskikk til hverdag

Bygdelag:

Oppskr. av: Ludvig Johnsen

Gard:

(adresse): Snertingdal

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

- I. Ved bordet
2. Kring 1900 tallet ikke almindelig, men nu spiser alle i huset som regel ved samme bord.
3. Hvis det ellers passer spiser alle samtidig.
4. Før i tia var det forskjell men slikt hører en ikke om lenger. Kring 1860 åra var det 3 bordsetninger på gårdene, ja var det fremmede ble det ofte 4. Husbondsfolkene, håndverkerne og tjenerne spiste hver for seg.
5. På flere steder er de store kjøkkener delt til kjøkken og dagligstue. På noen enkelte steder spiser sjølvfolkene i dagligstuen (også kalt spisestuen) og tjenerne i kjøkkenet. Men nu er det mest brukt å leie folk på egen kost så det blir som regel bare sjølvfolk og eventuell hushjelp. Men hushjelp er en meget skjelden ting her i bygden nu da de unge piker går til fabrikkene.
6. Når det er fremmede til bords spiser en gjerne i stuen.
7. Det er vanlig at alle har sin faste plass ved bordet, tilfeldig valgt.
8. Kjennes ikke.
9. Ikke nu lenger, men for en 50 år siden satt husbonden i høgsettbenken - ved enden av bordet.
10. Skal noen plass fremheves så blir det ved en av tverendene på bordet.
- II. Noen håndvask før en gikk til bords har ikke vært brukt før i tiden. Nu forekommer det ofte på grunn av at en driver med arbeide som en søler seg til med. Så langt tilbake som jeg kan minnes har mannfolk tatt av seg luva ved bordet. I vårt hjem ropte de straks "Bekk-jon" til oss om vi kom til å sette oss ved bordet med luven på. Bekk-jon var vel en eller annen person som brukte å spise med luven på.

12. For 50 år siden spiste folk av samme fatet når en åt graut og melk eller annen "grautvøte". Men det tok til å ebbe ut med denne skikken etterhvert så no er det lenge siden sligt forekom. Også velling og vassupe eller sursupe ble spist av samme fatet. Det var altså felles melkekopp. Senerefikk hver enkelt sin melkekopp som kunne være en kaffekopp eller skål, noe eget navn hadde den ikke. Man tok en tugg graut i skjea og duppet den i melkekoppen. Det samme gjør en også no. Kan ikke svare på om det først var ved kaffedriking at hver fikk sin drikkekopp, men det var jo kaffedriking også den tid da det var felles fat til graut og melk m.v.
13. Gryten satte en ikke på bordet, men stekepannen hvor flesk var stekt ble satt fram på en pannring. Det kunne være en smidd ring et par til 3 cm. høy. Vid- den kunne være 15 cm. (Diameteren) Ringen var av jern. Husmoren måtte passe på at hun alltid brukte samme sia opp, ellers ble det sotete på bordet etter ringen. Varme retter ble for 50 år siden servert i glassbol- ler, eller også i trefat. Nu har en gjerne finere serviser eller fat til sligt bruk, iallfall når det er ~~finere~~ fremmede tilstede som en regner for fine folk.
14. Ja det var nokk skikken før i tia, men brukes skjel- den nu. Forresten er flatbrød en skjelden vare nu. En brøt av et passende stykke flatbrød til å legge suglet på. Når det var gjort la en flere stykker flatbrød ovenpå igjen og bet av bætaen. Bætaen ble tatt i to ~~stykke~~ a tre biter.
15. Å ta sukkerbiten i munden og drikke kaffe til brukes
16. av alle som overhodet tar sukker til kaffeen. Det er god bordskikk her. Det er det ikke å drikke av skålen.
17. Vi brukte ikke gafler i almindelighet for 50 år si- den i hverdagslaget, men senere kom de etterhvert mere i bruk. De siste 30-40 år får en si at omtrent alle har brukt gafler.
18. Husmannen eller tjenestegutten kunne nok før i tia bruke tollekniven sin når de spiste. Kvinnene brukte vanlige bordkniver.
19. Mange steder hadde hver sin skje som var laget av tre (bjørk/. Da hadde hver sin hekk eller hvad en skal kalle det på veggen ved bordet hvori de satte kniv og treskje. Det kunne være en blikkstrimmel som var spikret på veggen eller også en smal lærrem slik at det ble en holk til å stikke sakene nedi. Disse skjeer og kniver ble bare slikket godt av, ikke vas- ket. For en 40 år siden var treskjene avlagt og en brukte skjeer av ettslags tinn. Jeg erindrer at en skje smeltet i kokende fett. Også messingskjer

- var i bruk.
20. Stentøy-tallerkener kom som avløser av trefatene. Vi begynte å bruke dem for innpå 50 år siden og da som enkeltkopp. Graut ble da oppøst til hver enkelt, li- så annen skjemat.
 21. Bordduk til hverdags bruktes ikke, brukes ikke i syn- derlig utstrekning nu heller. Den tid det var voks- duk å få kjøpt ble den brukt meget. På kjøkkenbordet var den festet med tegnestifter.
 22. En bruker malt eller beiset og lakkert bordskive. Kvitskurt skive er avlagt. Bordet skures ikke, bare tørkes over.
 23. For 50 år siden var det igjen noe av den gammeldagse matskiftingen så smør, kjøtt og flesk var skiftet. Husmoren serverte alt før en kom bort til bordet. Det hette her: Å skifte maten.
 24. Det er fortalt fra ca. 1860 at også brødet ble skif- tet. Mest var hårt flatbrød brukt, men det kunne også være lefse ~~(av byggemel)~~ av bygg- eller havremel.
 25. At det ble tatt hensyn til alder, arbeidsytelse m.v. var selvsagt. Kan ikke svare på om de mente at kvin- ner trengte mindre mat enn ~~menn~~ menn.
 26. Vanskelig spørsmål å besvare. Det er så stor forskjell på barn. Det blir mest mor som hjelper barna, men kan også være far eller eldre søsken og især søstre.
 27. Ja. Men nu er det lenge siden det ble avlagt.
 28. Det kommer seg an på de religiøse interesser i huset. Mange leser for maten, men lavt, både før og etter måltidet. De kristne lærer barna å lese for maten, sang brukes bare på kristelige fester. Noen forskjell er det ikke om der kommer fremmede.
 29. I vårt hjem skulle det være stilhet og ro ved bordet. Nå blir det mest de religiøse interesser som spiller inn også her. Men det vanlige er endel passiar under måltidet. Husbonden fører som regel ikke mere ordet enn de andre.
 30. Har ikke hørt noe om dette.
 31. Å synge ved bordet var ikke god bordskikk. På folke- munn har jeg hørt følgende: Je visste itte at kjærrin- ga mi var gær'n før a song da a satt å åt.
 32. Ja, det var og er dårlig bordskikk, "bryte bordskik- ken", når en går fra bordet før de andre.
 33. Ikke vanlig blant familiens medlemmer. Men brukes av fremmede og f.eks. tilfeldig leiet hjelp. Takken rettes til husbondsfolkene.
 34. Har ikke hørt noe om sligt.
 35. Nei det var ikke skikken, men kunne forekomme at den fremmede ble bedt bort til bordet.
 36. Ikke til vanlig, men mange ting kan spille inn her, slektskap, venskap, o.l.
 37. Nei, ikke hverken før eller nå.

38. Å spandere en kopp kaffe på en fremmed som kommer indom er fast skikk. Kjelen ble og blir påsatt straks den fremmede kommer inn. Kaffe som hadde stått på kjelen en tid var og er ikke god nokk for fremmedfolk. Nu under rasjoneringen har en imidlertid måttet lempe noe på denne skikken.
39. Det kommer an på stilling og stand. En fremmed fra nærmeste krets spiser med på kjøkkenet. Andre kan en gjøre mere stas av og servere for ham i stuen. Om han spiser alene kommer an på om husfar eller mor skal spise da. Det er ingen fast skikk her.
40. Å la seg nø - å være "ser" - gjør nok mange, men ikke i den grad som før.
41. Sitter gjesten alene å spiser så er det god skikk å underholde ham, enten begge husbondsfolkene eller den ene, men begge hvis de er inne og har anledning til det. Ofte setter de seg ved bordet og ~~prater~~ prater mens gjesten spiser og husmoren sørger for serveringen.

5254

5252